

YEM SORUNU VE ÖNKARIŞIM

Dr. H. Servet Şenel

ARTAN NÜFUS

Nüfusumuzun % 2,6 oranında artmasıyla dünyada en hızlı nüfus artışı gösteren ülkeler arasında bulunmaktayız. Bu aslında yadırganacak bir durum değildir. Her geliştirmekte olan ülkede görülebilecek sosyal bir olaydır. Çünkü kalkınmakta olan ülkelerde halk sağlığının korunması için alınan tedbirler ve daha verimli yaşam ortamının sağlanması ölüm oranını düşürmekte, buna mukabil artışı olumsuz yönde etkileyen yüksek öğrenim düzeyine ise henüz erişilmemiş bulunmaktadır. Kalkınma hızının istenilen düzeyde olması ve yüksek öğrenimdeki tıkanıklık nüfus artışının aynı şekilde bir süre daha devam edeceğini göstermektedir.

Artan nüfus konut, okul, yol, su, elektrik, gıda, tütün, giyecek v.b. sorunları en kısa sürede arşılanmak üzere beraberinde getirmektedir. Bunların en önemlisinin hayatın devamı için kaçınılmaz olan gıda sorunu olduğunda şüphe yoktur. İçinde bulunduğumuz zamanda dahi gereği gibi beslenme olanından yoksun olan halkımız gıda üretiminin olağanüstü bir sıçrama göstermemesi halinde açlığa maruz kalacaktır.

Bu sıçrama nasıl olur? Bunun cevabını verebilmek için insanların yiyecek ihtiyacını biri bitkisel, diğeri hayvansal olmak üzere başlıca iki kaynaktan temin ettiğini hatırlayalım ve bunlardan birincisini onunun uzmanlarına bırakıp ikincisini ele alalım.

HAYVANSAL ÜRETİM

Et, süt ve yumurta gibi hayvansal gıda maddeler prodüksiyonunun ya hayvan sayısı ya da hayvan başına düşen verimi artırarak yükseltmek mümkündür. Ülkemizdeki hayvan popülasyonunu diğer ülkelerinkine karşılaştıracak olursak yeter sayıda hayvana sahip olduğumuzu görürüz. O halde sayıyı artırmak bir çözüm yolu değildir. Hayvan başına düşen verime gelince, bunu yalnız gelişmiş ülkelerinkinden değil bazı gelişmekte olan ülkelerinkinden de çok geride bulunduğunu görmekteyiz. Örneğin: FAO (3) bildirişlerine göre ine başına yıllık süt üretimi, gelişmekte olan 13 Güney Amerika ülkesinde ortalama 795 kg, gelişmiş 25 Kuzey Amerika ülkesinde 1728 kg ve 28 Avrupa ülkesinde 275 kg olmasına karşılık ülkemizde 578 kg'dır (2). Et üretiminde de durum hemen aynıdır. Çünkü sığır başına üretilen et miktarı İngiltere'de 82 kg, A.B. Devletlerinde 75 kg, Arjantin'de 41 kg, Brezilya'da 20 kg (3) ve ülkemizde ise 7 kg'dan azdır (2). Bunun başlıca sebebi kesilen hayvanların canlı ağırlıklarının ve dolayısıyla karkas ağırlıklarının çok düşük oluşudur. Şöyleki: A.B.Devletlerinde sığırların karkas ağırlıkları ortalama 268, Almanya'da 267, İngiltere'de 254 Arjantin'de 196 kg (3) olmasına karşılık ülkemizde 8 kg'dan azdır (2). Bundan dolayıdır ki hayvansal ürün miktarını artırmak için hayvan sayısını değil hayvanların verimini artırmamız gereklidir.

Hayvanın verimi, genetik yapısı ile çevre şartlarına ve bunlardan da özellikle yeme başlı olarak değişir. Bir hayvanın genetik yapısı ne kadar elverişli olursa olsun rasyonel bir beslenmeye tabi olmazsa beklenen verim alınamayacağı gibi, genetik yapısı elverişli olmayan bir hayvanda ne kadar iyi beslenirse beslensin verimi belirli bir düzeyin üzerine çıkarılamaz. Örneğin: Doğu Kırmızısı ırktan danaların rasyonel bir beslenmeye tabi tutulmasıyla günde ancak 700 gr civarında canlı ağırlık artışı sağlanabilmesine karşılık bunların montafon melezlerinde aynı bakım ve beslenme düzeyinde 1300 gr dan fazla günlük kazanç sağlanabilmiştir (5). Ülkemiz hayvancılığına bu açıdan bakacak olursak hayvanların çoğunluğunun düşük verimli yerli ırklardan oluştuğunu görürüz. Örneğin:

2,4 milyon sığırdan ancak % 2 si kültür ırkı ve bunların melezidir. Yüksek verim için gerekli koşullardan birincisini yani genetik yapıyı değiştirmek için çok uzun süreyle ihtiyaç vardır.

YEM SORUNU

Çevre şartlarının değiştirilmesi süreyi gereksin-
alirmemekle beraber bilim ve tekniğin yardımı kaçınıl-
maz olmuştur. Bilim, hayvanlardan genetik potansiye-
minin elverdiği ölçüde verim alabilmek için rasyonel
beslenmenin ilkelerini, teknik ise bunun nasıl uygu-
lanacağını öğretir. En ucuz yem kaynağı olan meralar,
25 yılda yanlış tarım politikası uygulanmasıyla büyük
ölçüde bozulmuş ve verimi çok düşük veya hiç olmayan
arazi haline dönüşmüş ve halende dönüştürülmektedir.
Böyleki: 1949 yılında 13 milyon hektar olan ekilebi-
ylen arazi 1970 te 24,3 ve 1973 te 25 milyon hektara
çıkmıştır (2). Bu 12 milyon hektar meranın sürülmüş
olduğunu göstermektedir. Böylece ülke ekonomisine iki
katlı zararı olan bir yöntem sanki geri kalmışlığımı-
zın devamı plânlanmışcasına uygulanmıştır.

Meralar böylece tahrip olunur ve geri kalanlar
gıslah edilmezken hayvanlardan yüksek verim alabilmek
ziçin en çıkar yol yem bitkileri ekiminin teşvik edil-
mesidir. Üzüntü ile söylemek gerekirken teşvik şöyle
rdursun mevcudu nuhafaza etmek dahi mümkün olamamış-
tır. Örneğin: 1953 yılında 3,6 milyon ton olan arpa
üretimi 1973 te 2,9 milyon tona, çavdar 730 bin ton-
dan 690 bine yulaf 416 bin tondan 380 bin tona düş-
müştür (2). Bu da yetmiyormuş gibi zaten ihtiyacı
karşılamanayan yemlerden bir kısmının ihraç edilmesi
r hayvansal üretimin artmasını büsbütün engelleyen bir
r faktör olmuştur. Bütün bu olumsuz koşullar altında
r dahi prodüksiyonu artırmak bilimin yardımıyla mümkün-
edir. Bu, mevcut yemleri iyi muhafaza etmek ve dengeli
bir rasyon içinde kullanmaktır. Özellikle Doğu Anado-
lu'da balya dahi yapılmadan gelişi güzel yığılan ot-
lardan yağmur ve karın etkisiyle % 25 e varan kayıp
silâj yapılarak önlenebilir; tarlalarda hasattan son-
ra yakılan saplar, saman yapılarak, kâğıt fabrikaları
artığı hızar talaşı geviş getiren hayvanlara verile-
rek değerlendirilebilir. Bilgisizce besiy e alınan

hayvanlara uygun rasyon uygulanarak yemden en az yararıya tasarruf sağlamak mümkün olabilir. Uygun rasyon hayvanın üretim yönü ve yaşı göz önüne alınarak protein, mineral ve vitamin gibi besin maddelerinin ve enerjiyi hayvanın genetik yapısının elverdiği yüksek verimi göstermesi için gerekli miktar ve oran da kapsayan bir rasyondur. Bunlardan herhangi bir noksan olursa veya rasyonda bulunmazsa verim mutlak düşecektir. Örneğin halk elinde yapılan besilerde günlük canlı ağırlık artışı 258-643, ortalama 450 gram ve 1 kg canlı ağırlık artışı için hayvanın tükettiği yem 16,5 kg olarak saptanmıştır (1).

Dengeli rasyonla yapılan beside ise günlük canlı ağırlık artışı 811 gram ve 1 kg artış için tüketilecek yem miktarı 6,5 kg olarak bulunmuştur (4). İkisi karşılaştırıldığında dengeli rasyonla diğerinden günde misli daha fazla canlı ağırlık artışı sağlanabileceği ve bunun halkın uyguladığı rasyonun 1/2,5 ile gerçekleştirebileceği görülmektedir.

ÜRETİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Süt, yumurta ve tavuk eti de yukardaki örnekte farksız olarak dengesiz rasyon uygulanmasından dolayı yem israfı nedeniyle ekonomik olmayan bir şekilde üretilmektedir. Pratikte sık görülen, hem üretimi ve hem de üretim ekonomisini olumsuz yönde etkileyen başlıca faktörler:

- a. Protein yetersizliği veya fazlalığı
- b. Enerji yetersizliği
- c. Mineral yetersizliği
- d. Vitamin yetersizlikleridir.

Bunlardan a ve b maddelerindekileri, mevcut yemlerde rasyon yapma tekniğine uygun olarak kullanmakla düzeltmek mümkündür. Ancak, çoğu zaman mineral ve vitaminleri katkı maddesi olarak rasyona ilâve etmek zorunluluğu görülmektedir. Örneğin: Rasyonda yonca veya yonca ununa yer verildiğinde ayrıca A vitamini, kepe bulunduğunda fosfor katmaya gerek olmayabilir. Özellikle besin maddelerinin noksanlığına çok duyarlı olan kanatlı hayvan rasyonlarının hazırlanmasında azami dikkatin sarfedilmesi gerektir.

ÖN KARIŞIM

Bütün hayvanlarda, enzim sisteminin bir parçası olarak enerji transferi için gerekli ve vücutta metabolizmayı düzenleyen organik bileşikler olarak nitelendirmediğimiz vitaminlerin bu fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için çok az miktarlarda yeme katılması kâfidir. Diğer taraftan her bir kilogram yemde miligramla ölçülebilecek kadar bulunmasıyla vücutta metabolik olayları regüle eden iz elementler (Trace minerals) dediğimiz inorganik elementlere de rasyonlarla yer vermek hayvanın yaşaması için gerekli olduğu kadar verimin istenilen düzeyde olmasını sağlamak bakımından da zorunludur.

Et, süt ve yumurta veriminin artırılması için yemlere miligram, mikrogram veya milyonda kısım (ppm) olarak çok düşük miktarlarda antibiyotikler, kimyasal maddeler, v.b. maddelerinde katılması gerekmektedir.

Vitaminler, mineraller, antibiyotikler, kimyasal maddeler ve benzeri diğer verim artırıcı maddeler rasyonlarda yukarıda izah edildiği gibi çok küçük miktarlarda yer alır. Bunları doğrudan rasyona ilâve etmek rasyon içinde iyi bir dağılım olmayacağı için sakıncalıdır. Bunu önlemek üzere adı geçen mikro-elementlerden bir veya bir kaçının bir dolgu maddesi içinde homojen bir dağılımı sağlanır. ÖNKARIŞIM (premix dediğimiz bu üniform karışım, yem hazırlanırken mikro-elementten istenilen miktarda yem de bulunacak durumda yeme ilave edilir.

Hayvanların verimlerinin artırılması ve hastalık etkenlerine direnç göstermesi için gerekli olan bu önkarışımlara özellikle sanayi yemi üretiminde önem verilmesi zorunludur.

LİTERATÜR

- 1- Aktaş, G. (1969): Türkiye'de Sığır Besiciliğini Etkileyen Faktörler Üzerinde Bir Araştırma. L.Z.A.E., Yayın No: 25.
- 2- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1973): Tarım İstatistikleri Özeti. Yayın No: 708. DİE Matbaası, Ankara.
- 3- FAO. (1969): Production Year Book. FAO, Rome.
- 4- Kendir, H.S., H.S.Şenel ve N.Uludağ (1972): İsviçre Esmeri, Bozırk ve Bunların İleri Melezlerinin Besi Kabiliyetleri ve Karkas Özellikleri. L.Z.A.E. Derg. XII (3-4): 39-56.
- 5- Şenel, H.S. (1971): Besi Sığırdı Rasyonlarında Üre ve Şeker Pancarı Posası ve Melâs. L.Z.A.E. Derg. XI (1-2): 28-39.